

ESKİ İSTANBUL'DA TEKKELERDE TEDAVİ VE NEFES ETME

Mehmet Demirci

Giriş:

Rukye terim olarak “şifa veya korunma amacıyla Kur’an’dan bir bölümü, ilâhî isim ve sıfatları yahut bir duayı okuyup üflemek” demektir. TDV İslam Ansiklopedisindeki “Rukye” maddesinden şu özet bilgiyi görelim:

Çeşitli âyetlerde Kur’an’ın şifa olduğu kaydedilmektedir. Ancak bu âyetler incelendiğinde şifanın din ve ahlâk gibi mânevî hayata yönelik hastalıklara dair olduğu anlaşılır. Ayrıca Kur’an’da kötü yaratıkların şerrinden, özellikle şeytanın, vesveseleriyle insana yaklaşmasından Allah’a sığınılması öğütlenmektedir. Kur’an ve Sünnet’te Allah’a sığınma, okuma ve dua etme yoluyla ruh ve beden sağlığının korunmasına yönelik bu tür tavsiye ve işaretlerin psikolojik destek niteliği taşıdığını söylemek gerekir.

Resûlullah da hem kendisine hem ziyaret ettiği bazı hastalara okuyup üflemiş torunları Hasan ve Hüseyin için şeytandan, zehirli haşerattan, kem gözlerden korunmaları yolunda dua etmiş vefat hastalığı sırasında Hz. Ayşe, Resûl-i Ekrem’e okuyup üflemiş ve onun eliyle bedenini meshetmiştir. Hz. Peygamber nazara, yılan ve akrep sokmasına karşı rukye yapılmasına izin vermiştir. Ümmü Seleme’nin evinde gördüğü, yüzü sararmış bir çocuğa rukye tedavisi yapılmasını istemiştir.

Hz. Peygamber’in hastalar için şöyle dua ettiği bildirilmiştir: “Ey sıkıntıları gideren Allah, şifa ver! Ey şâfi! Senden başka şifa veren yoktur, hiçbir hastalık kalmayacak şekilde şifa ver.”

Mezhep imamları şirke ve istismara götürmeyen rukyede sakınca bulunmadığını belirtmişlerdir. Hanefi fakihleri de şifayı Allah’ın verdiğiğine inanıldığı takdirde rukyede bir sakınca bulunmadığını söylemişler. Sonuç olarak, şifa bulmak veya kötülüklerden korunmak amacıyla yapılan rukyelerin (okuyup üflemlerin) câiz, bunun dışında kalanların haram olduğu kanaatine varılmıştır. Şunu unutmamalı ki, okuma duadan öteye geçmez, şifayı veren ise Allah’tır.

Tarih boyunca tekkelerde ruh hastalıklarına olduğu kadar beden hastalıklarına da çareler aranmıştır. Bazı tekkeler ve bunların şeyhleri rukye (okuma üfleme) konusunda şöhrete ulaşmış, buralarda bir yığın insan şifa aramıştır. Hatta bazı tekkeler bazı özel ruh hastalıklarının tedavisinde bir tür “ocak” görevi yapmıştır.

*

Cemaleddin Server Revnakoğlu (1909-1968) bir İstanbul sevdalısı olarak geriye bir yığın not bırakmıştı. Bunlar musiki adamları, dergahlar, kütüphaneler, önemli şahsiyetler, mezarlıklar, camiler, şairler, mektuplar, edebi notlar ve fotoğraflardan meydana gelir. Çalışkan bilim adamı Prof. Mustafa Koç bu notları sabırla okuyup düzenledi. Fatih Belediyesi de "*Revnakoğlu'nun İstanbul'u, İstanbul'un İç Tarihi Fatih*" adıyla 5 büyük cilt halinde; kuşe kağıda çok kaliteli mükemmel bir baskıyla bu eseri yayımladı (Mayıs 2021).

Bu kitabın birinci cildinde “Eski İstanbul’da Tekkelerde Tedavi ve Nefes Etme” başlığı altında, 20. yüzyılın başlarında İstanbul’da hangi tekkekerde hangi hastalıklara dair psikolojik ve maddi tedavi uygulandığına dair bilgiler yer almaktadır. Aşağıda bunlardan bir özet sunuyoruz:

REVNAKOĞLU NOTLARINDAN TESBİT EDİLMİŞ İSTANBUL'DA BAZI ŞİFACI ŞEYHLER

Mevlanakapı'da Bâlâ Tekkesi'nde hummaya (ateşli hastalık) tutulanlara ve gribe yakalanıp ateşi yükselenlere "saray kırmızı" denilen koyuca bir şurup verilirdi. 40 çeşit nebattan yapılırdı. Bu ilâç sarayda yapılır, tekkeye hediye olarak gelir, hastalara dağıtılırdı. Yarım fincandan daha az miktarda verilen bu şurubu hasta gece yatarken içer, pîrlerin ve dergâh banisinin ruhlarına birer fâtiha okur ve yatar, bir müddet sonra pek çok terlemiş olarak uyanır, çamaşır değiştirir, hastalıktan eser kalmazdı.

Silivrikapı'da Kılıççı Tekkesi'nin şeyhi Sabri Efendi'nin ehl-i havâs olduğu ve birçok hastalıkları nefes etmek suretiyle şifâ verdiği bilinirdi. Bilhassa ruh ve akıl hastalarının tekkenin ayin günlerinde tevhîdhanede ism-i Hayy ile ism-i Celâl zikri sırasında önüne alarak nefes edip iyileştirdiği, her gece daima görülen pek hayret verici hâllerindendi.

Yine bu tekkenin şeyhlerinden Sıdkı Efendi hasta okumakta şöhret yapmıştı, bilhassa çocukların havale hastalığında nefesi pek tesirli imiş; çocuk yanına girer girmez hemen uyanır, kendisine gelirmiş.

Hacı Ali Efendi b. Mustafa Tâhir merhum aslen Dağıstan Türklerindedir. Ona "Deliler şeyhi" derlerdi, aklını oynatmış olanları ve çocukları getirirler, bir seferde iyi ererdi. Nüktedan, şen şakrak bir insandı. Türkçe'den başka Farsça, Arapça, Ermenice, Musevîce, Gürcüce, Hintçe, Rumca dillerini de bilirdi. Sabahları bedesten kapısı önünde çarşı açılmadan önce dua ederdi. Duaya evvelâ Arapça başlar, sonra mevcut esnafın çeşitli dilleriyle dua tekrar edilir, çarşı kapısı besmele ile açılırdı. Ermeni esnafına Ermenice dua ederdi.

Şeyh Süleyman Sıdkı Efendi'nin devs etmesi de görülecek şeylerdendi. İhtiyar hâliyle bir taraftan zikreder hem de yere yatırılmış çocukların üstünde... Bütün saray erkânı, cariyeler ve kalfaları okutmak için Şeyh Süleyman Sıdkı Efendi'ye gönderilirdi.

(Devs veya devse Sa'dî tarikatının bir özelliğidir. Zikir törenlerinden sonra hasta küçük çocuklar yere yatırılır, şeyh Efendi dualar okuyarak onların üzerine basarak yürür. Çocuklarda bu yüzden ezilme olmaz, sonunda şifa bulurlar.)

Saraçhane dellâlî Mehmed Rıza Efendi (185:7) otuz yıl süren şeyhliği zamanında tekkeye çok hizmet etmiş, hiç de zengin bir adam olmadığı hâlde varını yoğunu tekkeye harcamış ve bundan büyük zevk duymuş faziletli, âşık bir insandı. Cübbesini bakkala rehin bırakıp aldığı erzakla fukaraya yemek yapacak kadar cömertlik gösterdiği çokça vaki olmuştur. Sıraca hastalığı olanlara bir muska yazar, yıllarca kapanmayan sıraca birkaç günde iyi olurdu. (Sıraca hastalığı, daha ziyâde çocuklarda ve gençlerde görülen, boyun ve koltuk altlarındaki lenf bezlerinde iltihaplanmalara ve akıntılı yaralara yol açan bir çeşit verem)

Üsküdar'da Avnîzâde Tekkesi şeyhi Arap Beşir'in (Şeyh Beşir Efendi) manevî iktidar ve tasarrufu kendine büyük şöhret yapmıştı. Tımarhanedeki azılı delileri şehadet parmağıyla ve ateşle bir kere okur, deliler akıllanır ve "Burası nedir?" sualine, "tımarhanedir" cevabını verdirirdi. Zikirde vecde gelir, ateşte kızmış bakır çorba tasını başına geçirir, yine ocakta kızmış kıpkırmızı çivileri yutardı. Beşir Efendi, şeyhliği dolayısıyla maaş ve gıda yardımı almamıştır. Kûfi yazılı müjgânlı tâç dikmek, Kadirî kemeri işlemek suretiyle maişetini temin eder hem de dergâhı idare ederdi. Haftada geceli gündüzlü sekiz on sofrayı çıkarırdı. Dergâhın misafiri çoktu, Bağdat'tan, Buhara'dan saçları dizlerini döven seyyahlar gelirdi. Devsiyede pek mahirdi, zikirde çocukları kendi başına çiğner ve bir nefeste iyi eder, yumurtayı da çiğnediği hâlde kırmadığı defalarca görülürdü.

Kasımpaşa'da Aynî Ali Baha'nın tesis ettiği tekkenin şeyhlerinden Muhammed el-Ensârî Efendi'nin ruh hastaları üzerindeki manevî tedavileri de İstanbul hekimliğince ilgi toplamıştı. Yazılı, anlatılabilecek pek kabil olmayan bir manevî nüfuzun tesiriyle yapılan tedavilerin ve defalarca denenmiş, şifalı, tesirli okuyuşlarının en azı yüzde seksen olarak daima iyi sonuç verdiği görüldüğünden meşhur deli doktoru Mazhar Osman Bey merhum tedavisinden

usandığı, baş edemediği delillerden bazılarını kendi kartı ve ricası ile şeyhin tekkesine gönderir yahut daha azgınlar için araba gönderip şeyhi hastahaneye çağırırdı. Şeyh efendi lüzumuna göre bunları saatlerce okur yahut alıp tekkesine getirir, zikre sokar, birkaç gün tekkede misafir eder, yedirir içirir, her hâliyle, her ihtiyacıyla bilhassa ve bizzat meşgul olur, muayyen zamanlarda onları okur ve hâlleri ile hâlleşir. Saatlerce yanından ayrılmaz ve nihayet şâfi-i hakîkinin (Şifanın gerçek sahibi Allah'ın) inayeti ile okuduğu duaların tesiri sayesinde hasta iyi olurdu. İnmeli hastaları aynı şekilde tedavi eder, kendine getirirdi.

Bir gün akıl hastasını hastahane de herkesin içinde okurken her okuduğunun sonunda hû hû hû diyerek hastanın üzerine üflüyor, zavallı hasta şeyhin yüzüne tû tû diye tükürük atıyormuş. Şeyh efendi bu tükürme kendisine değilmiş gibi gülerek okumasına devam etmiş. "Hû" ve "tû" böyle karşılıklı olarak bir süre uzadıktan sonra beşinci günde şeyh efendi yine nefes etmiş. Hasta bu sefer "tû" yerine "Hû efendim" Hû sultanım hû!" diyerek şeyhin elini, dizini öpmüş, ayağa kalkmış, hayatının sonuna kadar bir daha delilik eseri görülmemiştir.

Bedeviyye tarikatından İstavroz Tekkesi şeyhi Seyyid Efendi'ye İstanbul şeyhleri büyük saygı gösterirlerdi. Seyyid Said Efendi'nin mübarek bilinen nefesi de pek tesirliydi, bilhassa kendisine getirilen havaleli ocukları tevhihdanede mihrabın önünde devs eder ve nihayet üç günde iyi ederdi.

Ezirnekapı'da Taşçı Tekkesi şeyhi İsmail Efendi şiş batırarak kulunç okumadaki başarısı bilinir, denenmiş bir şöhreti vardı, bilhassa Musevîler bu derde deva için tekke kurulduğundan beri buraya gelirlerdi.

Arasta Tekkesi şeyhi Aziz Efendi'nin nefesi çok tesirliydi, okunmaya hasta gelirdi. Çocukları incitmeden devs etmesi (üzerinde yürümesi) hemen her hafta yaptığı işlerdendi. Başkalarının fevkalâdeden saydığı bu işi Şeyh Aziz Efendi doğal bir iş hâline getirmişti. "Hiçbir hastalık yoktur ki Şeyh Aziz Efendi okusun da iyi olmasın" derlerdi, "meğer ki vadesi gelmiş ola..."

*

Şahit olduğu bu tür bilgileri aktaran Revnakoğlu "Okuma-Nefes Etme" konusundaki görüş ve yorumlarını şöyle dile getirmiş:

İç sıkıntısı, sinir buhranı, sebepsiz gülme, ağlama, aşırı dalgınlık, unutkanlık, bunların meydana getirdiği hırçınlık, huysuzluk veya devamlı uykusuzluk hâlleri gibi sinir sistemi ile ilgili ruhî bozukluklar ve mikrobik olmayan manevî rahatsızlıklar dolayısıyla nefesi tesirli, ağız dualı salih, kâmil bir şeyh efendi bulup ona okutmak tarikat mensuplarınca insanı iç kasvetinden kurtarır, ruh ferahlığı verir, karanlık ve gafletten uyandırır. Çünkü gerçek mürşidin mübarek nefesinden çıkan Allah kelâmı ve o ağızla yapılan telkin kudreti enerjiyi artırır, morali düzeltir ve kuvvetlendirir, dolayısıyla hastanın maneviyatını yükseltirdi. Bir bakıma bu hâlin ifadesi olarak nefes ettirip okunmaya "ferahlık", "ferahlanmak" denilirdi. Tarikattan olmayanlar da aynı ihtiyacı kendilerinde duyarlardı. Bu manevî tedavi, teselli usulüne baş vururlar ve gerçekten şifa buldukları, fayda gördükleri olurdu.

Revnakoğlu şöyle devam eder:

Bununla beraber kendisini şeyhe okutmak için bu hastalıklardan birinin bulunması mutlaka şart değildi. Şeyh efendiden sadece feyiz almak, onun manevî büyüklüğünden faydalanmak maksadıyla bilhassa yapıldığı olurdu, çünkü şeyh efendiye okutmak, onun hayır duasını almak hem de teveccüh ve alâkasını kazanmak demektir. Bu itibarla uzaktan yakından dergâha bağlılığı olanlar, şeyh efendiye karşı sevgi besleyenler hürmet ve kıymetlerini ortaya koymak için bu okunma ve okutma işini güzel bir vesile bilirlerdi. Şeyh efendinin ziyaretinde bulunanlar, hele uzaktan geliyorlarsa kendilerini mutlaka okutmak isterler, bu münasebetle şeyh odasında âdeta sıraya dizilirlerdi, çünkü şeyhin huzurunda bulunduğu hâlde

nefeslenmeden destur almak (dışarıya çıkmak ve ayrılmak) eli boş dönmek, nasipsiz kalmak olacağı için iyi karşılanmazdı, bu hâl büyük talihsizlik eseri sayılırdı.